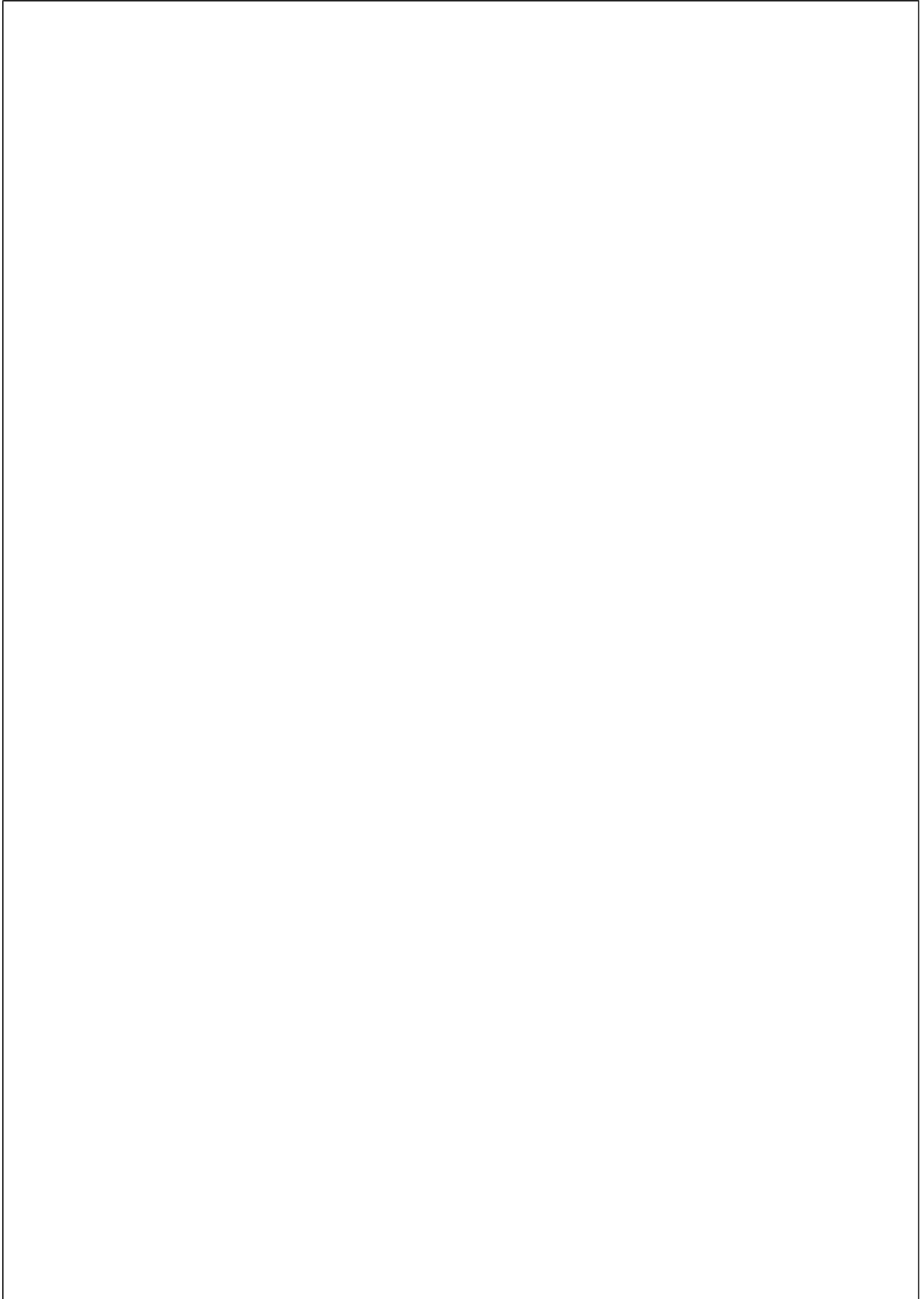

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/aktualnosci/204756,Wirtualna-paczka-edukacyjna-na-temat-Powstan-Slaskich.html>
26.02.2026, 22:56

[Następny](#)

[Powrót](#)

Wirtualna paczka edukacyjna na temat Powstań Śląskich

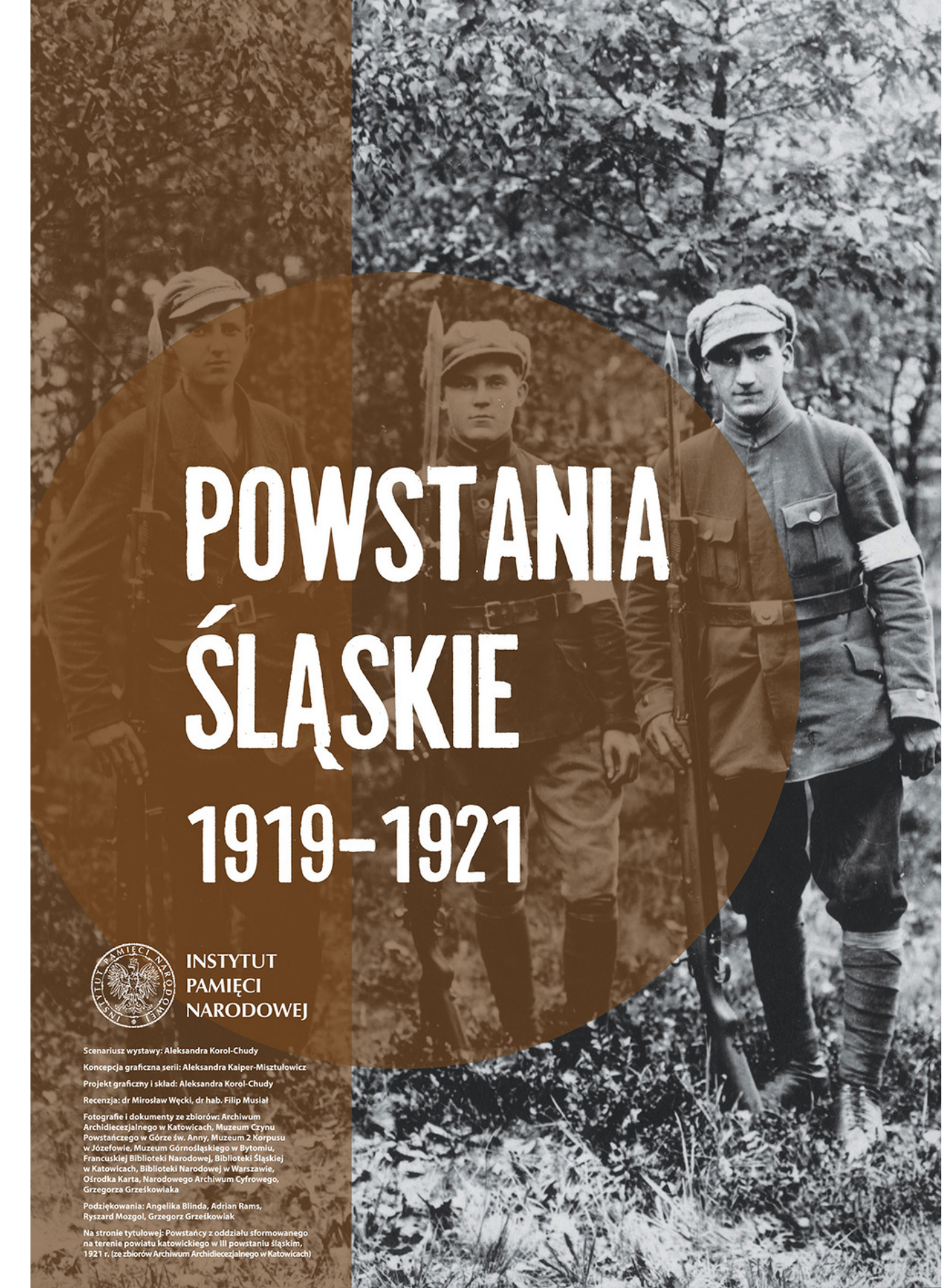
25.07.2024

20 czerwca, na pamiątkę uroczystego wkroczenia Wojska Polskiego do Katowic po podziale Górnego Śląska między Polskę i Niemcy, obchodzimy Narodowy Dzień Powstań Śląskich. Święto zostało uchwalone z inicjatywy Prezydenta RP przez Sejm 12 maja 2022 r. Upamiętnia trzy zrywy śląskie, które miały miejsce w 1919, 1920 i 1921 r. Ma być hołdem dla Powstańców Śląskich za ich poświęcenie w walce o przyłączenie regionu do odrodzonej Rzeczypospolitej.

Zapraszamy nauczycieli oraz wszystkich zainteresowanych do zapoznania się z materiałami edukacyjnymi Instytutu Pamięci Narodowej, dotyczącymi powstań śląskich i plebiscytu, dostępnymi w wersji cyfrowej do pobrania ze stron internetowych IPN. Przygotowane pomoce dydaktyczne można wykorzystać przy okazji prowadzenia zajęć na temat kształtowania się granic Polski po I wojnie światowej, w edukacji regionalnej czy przygotowując uroczystości z okazji kolejnych rocznic wydarzeń, m.in w marcu plebiscytu górnośląskiego, w maju III powstania śląskiego, w czerwcu i lipcu włączania ziem Górnego Śląska do Polski czy w sierpniu wybuchu I i II powstania. Wszystkie prezentowane przez nas materiały są bezpłatne.

Wystawy elementarne:

- [Powstania śląskie 1919-1921](#)

POWSTANIA ŚLĄSKIE 1919–1921

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Scenariusz wystawy: Aleksandra Korol-Chudy
Koncepcja graficzna serii: Aleksandra Kaiper-Misztulowicz
Projekt graficzny i skład: Aleksandra Korol-Chudy
Recenzja: dr Mirosław Węcki, dr hab. Filip Musiał

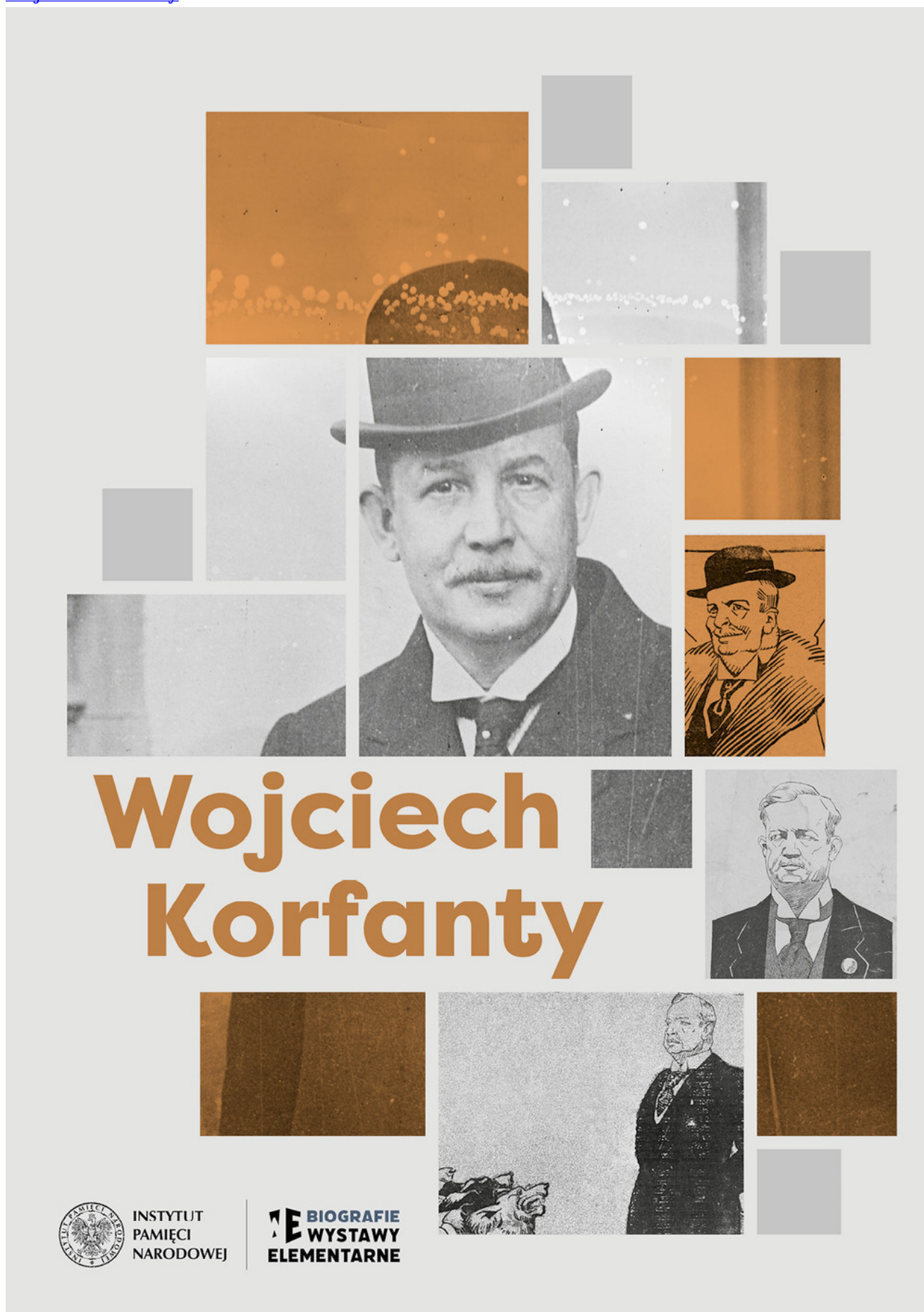
Fotografie i dokumenty ze zbiorów: Archiwum Archidiecezjalnego w Katowicach, Muzeum Czynu Powstańczego w Górze św. Anny, Muzeum 2 Korpusu w Józefowie, Muzeum Górnośląskiego w Bytomiu, Francuskiej Biblioteki Narodowej, Biblioteki Śląskiej w Katowicach, Biblioteki Narodowej w Warszawie, Ośrodka Karta, Narodowego Archiwum Cyfrowego, Grzegorza Grześkowiaka

Podziękowania: Angelika Blinda, Adrian Rams, Ryszard Mozgół, Grzegorz Grześkowiak

Na stronie tytułowej: Powstańcy z oddziału sformowanego na terenie powiatu katowickiego w III powstaniu śląskim, 1921 r. (ze zbiorów Archiwum Archidiecezjalnego w Katowicach)

Powstania śląskie 1919-1921

Wystawy biograficzne:

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

BIOGRAFIE
WYSTAWY
ELEMENTARNE

Wojciech Korfanty

Materiały do wystaw elementarnych:

- [Powstania śląskie 1919-1921. Materiały edukacyjne do wystawy elementarnej IPN](#)

Powstania śląskie 1919-1921. Materiały edukacyjne do wystawy elementarnej IPN

[Infografiki Powstania Śląskie. Geneza. Przebieg. Skutki:](#)

- [Infografika I Powstanie Śląskie. Geneza. Przebieg. Skutki](#)
- [Infografika II Powstanie Śląskie. Geneza. Przebieg. Skutki](#)
- [Infografika Plebiscyt na Górnym Śląsku](#)
- [Infografika III Powstanie Śląskie. Geneza. Przebieg. Skutki](#)
- [Infografika Województwo śląskie w II RP \(1922-1939\)](#)

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ
Oddział w Katowicach

Powstanie Śląskie

GENEZA

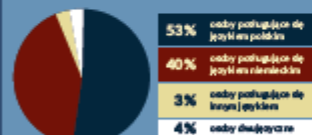
PRZEBIEG

SKUTKI

PRZYNALEŻNOŚĆ POLITYCZNA ŚLĄSKA

STRUKTURA JĘZYKOWA MIESZKAŃCÓW W REJENIE OPOLSKIEJ NA PODSTAWIE SPISU PRZEPRAWIONEGO W 1910 R.

GRANICE OBSZARU PLEBISCYTOWEGO wytyczone na mocy traktatu wersalskiego z 28 czerwca 1919 r.

TEREN OBJEĆ I POWSTANIEM ŚLĄSKIM

PRZYCZYNY NIEPOWODZENIA

- Przewaga militarna wroga
- Niechęć oficjalnego wsparcia powstania przez władze RP i wojsko polskie
- Rozproszenie oddziałów partyzanckich
- Brak planu i koordynacji działań

SKUTKI I POWSTANIA:

- Represje przymusowe i karności
- Wzrost zainteresowania sprawą Górnego Śląska na arenie międzynarodowej i w Polsce (np. powołanie Komitetu Obrony Górnego Śląska)
- Wzrost sympatii proplebskich na Górnym Śląsku – zwycięstwo w wyborach komunalnych, które było optymistycznym prognostykiem przed planowanym plebiscytem

PROWINCJA ŚLĄSK W CESARSTWIE NIEMIECKIM (1871-1914)

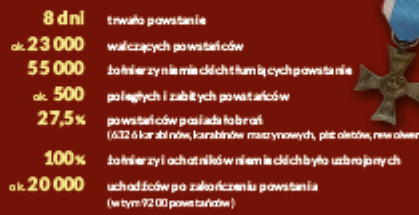

GENEZA I POWSTANIA ŚLĄSKIEGO

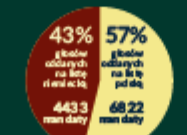
- WAŻNE JSZE CZYNNIKI EKONOMICZNO-SPOŁECZNE:**
- Kryzys gospodarczy pol. wojny światowej
 - Strajki i protesty w których Górnicy domagali się lepszych warunków pracy
 - Przywódca Związku Narodziwczego Górny Śląska i liderzy Górnego Śląska
- WAŻNE JSZE CZYNNIKI POLITYCZNE:**
- Niechęć do niemieckiej polityki
 - Pragnienie samostanowienia
 - Wpływy polityczne

I POWSTANIE ŚLĄSKIE W LICZBACH

Głosy oddane na plebiscytach i w wyborach komunalnych z 9 listopada 1919 r.

Donoszący o powstaniu do gen. Alf. Hallera

Kalendarium I Powstania Śląskiego

1918

- 25/10/18 przemieszczenie Władysława Korfantego z siedziby w Katowicach do siedziby w Górnym Śląsku
- 9/11/18 rewolucja w Niemczech
- 11/11/18 podpisanie traktatu w Compiègne kończącego I wojnę światową; powstanie w Górnym Śląsku

1919

- 11/01/19 powstanie w Górnym Śląsku
- 18/01/19 początek konferencji paryskiej
- 22/04/19 planeta zaplanowana data wybuchu powstania w Górnym Śląsku
- 22/06/19 druga planowana data wybuchu powstania w Górnym Śląsku
- 28/06/19 podpisanie traktatu wersalskiego

16-17/08/19

- wybuch I powstania Śląskiego

- 17/08/19 walki w Pszczynie, Rydułtach, Mysłowicach

- 18/08/19 niemieckie oddziały opuszczenia Katowic, Tarnowskich Gór, Bytomia i Zabrzeża

- 19/08/19 przegranej bitwy w Rybniku

- 20/08/19 walki w Pszczynie, Rydułtach, Mysłowicach

- 24/08/19 Alfons Zgrzebiński wydaje rozkaz o zakończeniu powstania

- 25/08-01/09/19 walki w Mysłowicach, Rydułtach

- 19/09/19 ucieczka z Górnego Śląska

- 1/10/19 podjęcie decyzji o zakończeniu powstania

1920

Instytut Pamięci Narodowej Oddział w Katowicach

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ
Oddział w Katowicach

II Powstanie Śląskie

GENEZA PRZEBIEG SKUTKI

GÓRNOŚLĄSKI OBSZAR
PLEBISCYTOWY
NA TŁE ZMIAN
TERYTORIALNYCH
PO I WOJNIE
ŚWIATOWEJ

WAŻNIEJSZE CZYNNIKI EKONOMICZNO-SPOŁECZNE:

- narastający konflikt na tle narodowościowym pomiędzy polsko i niemieckojęzyczną częścią Górnoślązaków, przejawiający się m.in. strajkami szkolnym, w którym młodzież i nauczyciele domagali się równouprawnienia dla języka polskiego
- kryzys gospodarczy w górnośląskim przemyśle

WAŻNIEJSZE CZYNNIKI POLITYCZNE:

- niemieckie zamieszki w Katowicach (17/18 sierpnia 1920 r.) połączone z napadami na Polaków (atak na Polski Komitet Plebiscytowy w Katowicach, śmierć dr. Andrzeja Mieleckiego)
- aktywność SiPo
- wrogość niemiecko-francuska, która uwidoczniła się wraz z przybyciem na Górny Śląsk oddziałów francuskich
- rozpowszechnianie fałszywych informacji o klęsce Polaków i zdobyciu Warszawy przez Armię Czerwoną
- chęć wykorzystania przez stronę niemiecką wojny polsko-bolszewickiej do rozstrzygnięcia losów Górnego Śląska bez przeprowadzania plebiscytu

INSTYTUCJE POLITYCZNE DZIAŁAJĄCE NA GÓRNYM ŚLĄSKU 1920

Przyjazd do Katowic komisarzy Międzypolskiej Komisji Rządzącej i Plebiscytowej

Członkowie Polskiego Komitetu Plebiscytowego

Międzypolska Komisja Rządząca i Plebiscytowa na Górnym Śląsku (MKRiPleb.) z siedzibą w Opolu

Polski Komisarzat Plebiscytowy z siedzibą w Bytomiu (hotel „Lomnitz”)

- sprawowała władzę administracyjną na górnośląskim obszarze plebiscytowym na mocy traktatu wersalskiego
- jej zadaniem było przygotowanie i przeprowadzenie plebiscytu
- składała się z przedstawicieli Francji, Włoch i Wielkiej Brytanii
- na jej czele stał gen. Henri Le Rond

- oficjalna instytucja reprezentująca polskie interesy na Górnym Śląsku
- jej celem było przygotowanie plebiscytu (w tym podjęcie działań propagandowych) oraz stworzenie przyszłej polskiej administracji
- przewodził jej Wojciech Korfanty
- jej niemieckim odpowiednikiem był Niemiecki Komisarzat Plebiscytowy, na czele którego stał de Kurt Urbanek, burmistrz Rozbarku

SIŁY STACJONUJĄCE NA GÓRNYM ŚLĄSKU

Patrol aliancki 1920-1921

Oddział Sicherheitspolizei na Górnym Śląsku

Wojska alianckie/ Wojska sprzymierzone z siedzibą w Gliwicach

Sicherheitspolizei (SiPo), niemiecka policja

- podlegały MKRiPleb.
- czuwały nad bezpieczeństwem górnośląskiego obszaru plebiscytowego
- składały się z oddziałów francuskich, włoskich i brytyjskich (ostatni przybyli Brytyjczycy w marcu 1921 r.)
- ich dowódcą był gen. Jules Gratier

- wspólnie z wojskami alianckimi miała zapewnić bezpieczeństwo na górnośląskim obszarze plebiscytowym
- znajdowała się pod kontrolą MKRiPleb.
- złożona w większości z Niemców, wspierała działalność niemieckich bojówek
- jej likwidacja była hasłem przewodnim wybuchu II powstania śląskiego

Andrzej Mielecki
(1864-1920)
Lekarz, działacz narodowy na Górnym Śląsku. Był członkiem Polskiego Komitetu Plebiscytowego w Katowicach. 17 sierpnia 1920 r., podczas antyfrancuskiej manifestacji został brutalnie zamordowany przez Niemców.

Henryk Jarczyk
(1889-1949)
Lekarz, kierownik Polskiego Komitetu Plebiscytowego w Katowicach. 20 sierpnia 1920 r. został pobity przez Niemców, cudem uniknął śmierci.

WOJSKA ALIANKIE NA GÓRNYM ŚLĄSKU

stan na maj 1920 r.

Alfons Zgrzebiński
1891-1937
Podporucznik w wojsku niemieckim. Dowódca II powstania śląskiego. Współpracował z Polskim Komitetem Plebiscytowym w Bytomiu, dowodził jego obroną w czasie ataku niemieckich bojówek 28 maja 1920 r.

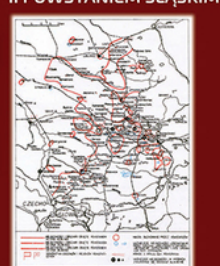
Mieczysław Paluch
1888-1942
Major artylerii Wojska Polskiego. Wieloletni, uczestnik powstania wielkopolskiego. Był jednym z dowódców II powstania śląskiego.

CHARAKTER WALK

- znacznie lepsze, w porównaniu z 1919 r., przygotowanie powstańców do walki
- wsparcie walczących powstańców przez wojska francuskie
- niemożność opanowania przez stronę polską większych miast (stacjonowali w nich alianci lub oddziały SiPo); powstańcy przystąpili do ich „oczyszczania”, czyli blokady
- konieczność zmiany działań po wejściu poza okręg przemysłowy (teren znacznie mniej zurbanizowany, gdzie nie dominowała już ludność polska)

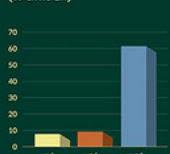
TEREN OBJĘTY II POWSTANIEM ŚLĄSKIM

II POWSTANIE ŚLĄSKIE W LICZBACH

- 10 dni trwało powstanie
- ok. 7 500 walczących powstańców
- ok. 5 200 funkcjonariuszy SiPo i trudna do określenia liczba niemieckich oddziałów Samobrony
- 150-180 straty osobowe powstańców
- 34% powstańców posiadało broń (241 karabin, pistoletów, rewolwerów i granatów ręcznych)
- 100% funkcjonariuszy SiPo posiadała broń (indywidualna broń strzelecka)

CZAS TRWANIA I, II i III POWSTANIA ŚLĄSKIEGO (w dniach)

SKUTKI II POWSTANIA ŚLĄSKIEGO:

ZRYW GÓRNOŚLĄZAKÓW ZAKOŃCZYŁ SIĘ SUKCESEM.

- rozwiązanie SiPo i utworzenie w jej miejsce mieszanej, polsko-niemieckiej Policji Plebiscytowej (Abstimmungspolizei - APO)
- odłamy Niemców z powiatów wschodnich obszaru plebiscytowego połączone z jednoczesnym wzrostem nastrojów pro polskich na tym terenie
- konieczność zmiany polityki władz niemieckich, widoczna m. in. w kwestii nauczania języka polskiego w górnośląskich szkołach
- rozwiązanie POW GŚL (w jej miejsce powołano Centralę Wychowania Fizycznego)

Kalendarium II Powstania Śląskiego

1919

5/12/ • ponowne powołanie POW GŚL

1920

10/01/ • wejście w życie traktatu wersalskiego

11/02/ • przybycie Międzypolskiej Komisji Rządzącej i Plebiscytowej do Opolu

28/04/ • niemiecki napad na Konsulat RP oraz drukarnie „Gazety Opolskiej” i „Nowin Codziennych” w Opolu podczas pobytu w mieście Wojciecha Korfante

28/05/ • atak niemieckich bojówek na hotel „Lomnitz”

15/07/ • Uchwalenie przez polski Sejm Statutu Organicznego Województwa Śląskiego

11/08/ • dotarcie bolszewików do linii Wisły

13/08/ • uderzenie Michaiła Tuchaczewskiego na Warszawę

15/08/ • zwycięstwo Polaków pod Radzymińem

16/08/ • początek polskiej kontrofensywy znad Wierza

17/08/ • niemieckie manifestacje, m. in. w Gliwicach, Rybniku i Katowicach, zorganizowane pod wpływem informacji o upadku Warszawy. Zabójstwo dra Andrzeja Mieleckiego

18/08/ • wybuch II powstania śląskiego pod dowództwem Alfonsa Zgrzebińskiego odwrót bolszewików znad Wisły

19/08/ • zajęcie wschodniej części powiatu katowickiego i powiatu pszczyńskiego

20/08/ • walki w Mysłowicach, pod kontrolą powstańców znalazła się wschodnia część Górnego Śląska

21/08/ • zajęcie Mikołowa i Wodzisławia

22/08/ • opanowanie Michałkowic i Starego Chorzowa

23/08/ • zakończona niepowodzeniem próba zajęcia Pszczyzny

24/08/ • walki w okolicach Lublińca, ogłoszenie decyzji MKRiPleb. o powołaniu Policji Plebiscytowej (APO)

25/08/ • nieudana próba wejścia do powiatu strzeleckiego, wydanie przez Wojciecha Korfante decyzji o rozwiązaniu POW GŚL

29/08/ • ogłoszenie decyzji o zakończeniu walk

06/09/ • powołanie Centrali Wychowania Fizycznego

Instytut Pamięci Narodowej Oddział w Katowicach

Wykorzystano zbiory:
Francuskiej Biblioteki Narodowej
Śląskiej Biblioteki w Katowicach
Archiwum Archidiecezjalnego w Katowicach
Gregorz Grzybowski

Muzeum Powstań Śląskich w Świętochłowicach
Muzeum Śląskie
Barbary Jarczyk-Raczi
Mieczysław Paluch i powstanie śląskie
opracowano przez Jacka Masłoję

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ
Oddział w Katowicach

Plebiscyt na Górnym Śląsku

Lokal wyborczy w Katowicach,
20 marca 1921 r.

OBRAZ NIEMIEC W POLSKIEJ PROPAGANDZIE PLEBISCYTOWEJ

- państwo agresywne, odpowiedzialne za wybuch I wojny światowej;
- stojące u progu katastrofy gospodarczej, wywołanej długami, koniecznością spłaty reparacji wojennych, inflacją oraz spadkiem wartości marki niemieckiej;
- próbujące zwyciężyć plebiscyt przekupstwem, kłamstwem i przemocą;
- przeciwnik polskiej kultury i tradycji;
- ciemnica polskiego społeczeństwa, wyzyskujący polskich robotników.

„Kacynder”, czołowe satyryczne wydanie z 1920 r.

„Der Weisse Adler” (pol. „Biały Orzeł”), polskie pismo wydawane w języku niemieckim

HIER ZWANG, ELEND, BODENHUNGER.

DORT AGRARREFORM UND WOHLSTAND.

Polka ulotka plebiscytowa wydana ok. 1921 r.

Polski plakat plebiscytowy

ZASADY PRZEPROWADZENIA PLEBISYTU

Prawo głosowania przysługiwało osobom obojga płci, które:

- urodziły się na obszarze plebiscytowym;
- ukończyły 20 lat w dniu 1 stycznia 1921 r.;
- zamieszkiwały obszar plebiscytowy co najmniej od 1 stycznia 1904 r.;
- zamieszkiwały go przed 1 stycznia 1904 r., ale zostały wydalone przez władze niemieckie.

Nad przebiegiem plebiscytu czuwały:

- Komitety Partytacyjne i Biura Głosowania w gminach;
- Biura Międzysojusznicze w powiatach.

OBRAZ POLSKI W NIEMIECKIEJ PROPAGANDZIE PLEBISCYTOWEJ

- „państwo sezonowe” odrzucające się w chaos, niestabilne;
- stojące na niskim stopniu cywilizacyjnym, zacofane, biedne;
- nastawione na militarizm;
- pogrążone w problemach gospodarczych, spowodowanych inflacją i upadkiem polskiej marki;
- niezdolne do zapewnienia Górnemu Śląskowi, jako obszarowi uprzemysłowionemu, rozwoju gospodarczego.

„Pieron”, czołowe satyryczne wydanie z 1920 r.

„Kraj Górnoszlaski”, niemiecka gazeta wydawana w języku polskim

Fragment niemieckiej ulotki plebiscytowej wydanej ok. 1920 r.

Niemiecka ulotka propagandowa wydana ok. 1920 r.

Kalendarium Plebiscytu na Górnym Śląsku

1919

28/06/ • podpisanie traktatu wersalskiego (art. 88 zawierał zapis o przeprowadzeniu plebiscytu na Górnym Śląsku)

16-17/08/ I powstanie śląskie

24/08/

1920

11/02/ • przybycie Międzysojuszniczej Komisji Rządzącej i Plebiscytowej do Opola

20/02/ • mianowanie Wojciecha Korfanteo polskim komisarzem plebiscytowym, początek polskiej kampanii plebiscytowej

18/08/ II powstanie śląskie

29/08/

1921

23/02/ • oficjalne ogłoszenie daty plebiscytu

20/03/ • PLEBISYCYT

22/03/ • odezwa Wojciecha Korfanteo, w której wysunął propozycję podziału spornego terenu zgodnie z tzw. „linią Korfanteo”. Ogłoszenie zwycięstwa w plebiscycie przez stronę niemiecką

02-03/05/ • wybuch III powstania śląskiego

Instytut Pamięci Narodowej Oddział w Katowicach

Wykorzystano zbiory:
Archiwum Archidiecezjalnego w Katowicach
Biblioteka Narodowa
Muzeum Powiatu Śląskich
Narodowe Archiwum Cyfrowe
Śląskiej Biblioteki Cyfrowej

WOJNA PAPIEROWA

pojęcie stosowane do określenia walki propagandowej, prowadzonej na Górnym Śląsku przed mającym się odbyć plebiscytem. Swoją nazwę wzięła od wielkości i masowości wykorzystywanych papierowych środków przekazu: gazet, plakatów, ulotek, odezw, pocztówek, nalepek, czy broszur.

TRUDNOŚCI W INTERPRETACJI WYNIKÓW PLEBISYTU

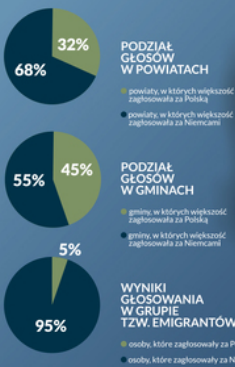
Zgodnie z aneksem do traktatu wersalskiego podział obszaru plebiscytowego miał nastąpić z uwzględnieniem wyników głosowania oraz położenia geograficznego i znaczenia gospodarczego poszczególnych miejscowości

NIEMCY jako zwycięzcy domagali się pozostawienia całego spornego terytorium w granicach Niemiec

POLSKA żądała podziału Górnego Śląska według tzw. „linii Korfanteo” i przyłączenia 59% obszaru plebiscytowego, obejmującego gminy wschodnie, w których większość głosowała za Polską

WIELKA BRITANIA I WŁOCHY proponowali przyłączenie do Polski jedynie niewielkiego terenu, stanowiącego 25% powierzchni i obejmującego powiat pszczyński, rybnicki i kilka miejscowości powiatu katowickiego

FRANCJA uznała, że Polska powinna otrzymać wschodnie powiaty Górnego Śląska wraz z okresem przemysłowym

PLEBISYCYT W LICZBACH

1 221 274	osób uprawnionych do głosowania
1 190 637	oddanych głosów
479 365	oddanych głosów za Polską
707 393	oddanych głosów za Niemcami
191 308	emigrantów głosowało

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ
Oddział w Katowicach

III Powstanie Śląskie

GENEZA

PRZEBIEG

SKUTKI

PRZYZYNY WYBUCHU III POWSTANIA ŚLĄSKIEGO

WAŻNIEJSZE CZYNNIKI POLITYCZNE:

- wyniki plebiscytu uniemożliwiające ich interpretację w sposób satysfakcjonujący zarówno dla strony polskiej jak i niemieckiej;
- polityka francuska zmierzająca do strategicznego osłabienia Niemiec m.in. poprzez wsparcie polskich aspiracji na Górnym Śląsku; działania brytyjskie i włoskie forsujące korzystną dla Niemiec interpretację wyniku plebiscytu;
- niekorzystny dla Polski plan podziału obszaru plebiscytowego, zakładający włączenie w jej granice wyłącznie powiatu pszczyńskiego, rybnickiego i części katowickiego;
- planowane na 3 maja posiedzenie Rady Najwyższej, która miała podjąć ostateczną decyzję o podziale, najprawdopodobniej zgodnie z propozycją włosko-brytyjską.

Oddział techniczny banderoli polowej wojsk powstańczych, 1921 r.

Maciej hr. Mielżyński,
ps. „Maciej-Dolina”
1869-1944

Dowódca oddziału Józef.
Od 1920 r. służył w Wojsku Polskim w stopniu majora.
W styczniu 1921 r. oddelegowany na Górny Śląsk,
w kwietniu tr. stanął na czele Dowództwa Obrony
Plebiscytu, które w chwili wybuchu III powstania
śląskiego zostało przemianowane na Naczelną Komendę
Wojsk Powstańczych.

Pierwszy dowódca wojskowy
III powstania śląskiego.

III POWSTANIE ŚLĄSKIE W LICZBACH

- 64 dni trwało powstanie
- ok. 46 000 walczących powstańców
- ok. 9 000 ochotników z Polski
- ok. 30-40 000 walczących Niemców
- 1 721 poległych powstańców
- ok. 800 poległych Niemców
- co najmniej 3 000 rannych powstańców
- ok. 1 500 rannych Niemców
- 100% uzbrojonych powstańców
(karabiny, karabiny maszynowe, pistolety, bagnety, granaty, moździerze min, moździerze, granaty, działka, pociski i wozy pancerne)
- 100% uzbrojonych Niemców
(karabiny, karabiny maszynowe, pistolety, moździerze, działka, granaty, pociski pancerne, w pełni uzbrojone pododdziały kawalerii)

CHARAKTER III POWSTANIA ŚLĄSKIEGO:

- przygotowanie oddziałów powstańczych na wzór armii regularnej;
- ograniczona demonstracja zbrojna, mająca na celu wywarcie presji na aliantach i skłonienie ich do przeprowadzenia korzystnego dla Polski podziału obszaru plebiscytowego (zgodnie z tzw. „linią Korfante”);
- zaangażowanie państwa polskiego i Wojska Polskiego w pomoc powstańcom;
- oficjalne, dyplomatyczne działania Warszawy polegające na deklaracjach dążenia Polski do szybkiego zakończenia walk oraz przedstawianie wybuch powstania jako odpowiedzi na rosnące zagrożenie atakiem niemieckim.

FAZY POWSTANIA

FAZA I	3-10.05	szybkie opanowanie przez powstańców obszaru określonego „linią Korfante”, wynikające z zaskoczenia Niemców i ich nieprzygotowania do walki
FAZA II	11-20.05	umocnienie się powstańców na zdobytym terenie, przygotowania Niemców do kontrataku
FAZA III	21.05-6.06	niemiecka kontratak, gwałtowne walki, w tym bitwa o Górę św. Anny
FAZA IV	7-24.06	pertraktacje pokojowe przy pośrednictwie aliantów

GRUPY OPERACYJNE BIORĄCE UDZIAŁ W WALKACH:

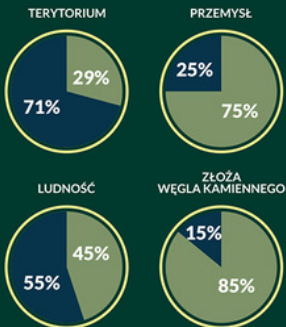
- „Północ” dowodzona przez kpt. Alojzego Nowaka;
- „Wschód” dowodzona przez kpt. Karola Grzesika;
- „Południe” dowodzona przez kpt. Bronisława Sikorskiego.

TEREN OBJĘTY III POWSTANIEM ŚLĄSKIM

WYNIKI PODZIAŁU GÓRNEGO ŚLĄSKA

● Polska ○ Niemcy

Kalendarium III Powstania Śląskiego

1920

11/12/

- powołanie z inicjatywy Wojciecha Korfante i gen. Kazimierza Raszewskiego Dowództwa Obrony Plebiscytu

1921

20/03/

- plebiscyt na Górnym Śląsku

29/04/

- zatwierdzenie przez Wojciecha Korfante planu operacyjnego III powstania

1/05/

- proklamowanie strajku generalnego

2-3/05/

- akcja „mosty”, wybuch III powstania śląskiego

3/05/

- ogłoszenie się przez Wojciecha Korfante dyktatorem powstania

6/05/

- rozpoczęcie przez powstańców największej ofensywy III powstania śląskiego, mającej na celu opanowanie rejonu Kędzierzyna, Bierawy i Kłodnicy oraz wyparcie Niemców za linię Odry

8/05/

- zajęcie przez powstańców Gór św. Anny

9/05/

- oppanowanie przez powstańców rejonu Kędzierzyna z ważnym węzłem kolejowym

10/05/

- ogłoszenie przez Naczelną Komendę Wojsk Powstańczych wstrzymania działań ofensywnych

14/05/

- próba zajęcia przez powstańców dworca w Katowicach

17/05/

- oficjalne przekazanie rządowi niemieckiemu polskiej propozycji rozmów pokojowych, zgoda Berlina na pertraktacje przy jednoczesnym wzmacnianiu sił

18/05/

- walki o uzyskanie kontroli nad powiatem kluczborskim

21/05/

- kontrofensywa niemiecka, początek krwawych walk w rejonie Gór św. Anny, będących największą bitwą III powstania śląskiego

23/05/

- nieudany kontratak powstańców, zaczęte walki m.in. w Leńnicy, Lichym, Krasowej; odparcie niemieckiego ataku z nad Olzy w kierunku Wodzisławia Śląskiego

26/05/

- zwiększenie dla Niemców zakończenie walk w rejonie Gór św. Anny, rozpoczęcie rozmów na temat zawieszenia broni

28/05/

- walki w okolicach Raciborza i Wodzisławia; wydanie przez Wojciecha Korfante, pod naciskiem MKRI/Pleb., poleceń o zakończeniu walk

31/05/

- ponowne walki w Łąkach Kozłowskich, Lichym, Koźlu i Kalinowie

4/06/

- przełamanie polskiego frontu w okolicach Zalesia Śląskiego; zwycięski atak Niemców na Kędzierzyn oraz przejęcie kontroli nad mostami na Kanale Kłodnickim

5/06/

- nieudana próba powstańców odbicia Kędzierzyna

6/06/

- początek rozmów strony polskiej i niemieckiej z przedstawicielami MKRI/Pleb.

11/06/

- atak powstańców na Raciborz, przerwany pod groźbą zerwania przez stronę niemiecką rozmów pokojowych

25/06/

- porozumienie pomiędzy Wojciechem Korfantym a Karłem Hoferem o wycofaniu oddziałów, przystąpienie do likwidacji powstania

5/07/

- zakończenie ewakuacji oddziałów niemieckich i powstańców poza teren plebiscytowy, koniec III powstania śląskiego

20/10/

- zatwierdzenie przez Radę Ambasadorów decyzji o podziale Górnego Śląska

1922

15/05/

- podpisanie Polsko-Niemieckiej Konwencji Górnośląskiej, regulującej obustronne stosunki i gwarantującej prawa mniejszości narodowych

20/06/

- wkroczenie wojsk polskich na czele z gen. Stanisławem Szeptyckim na przyznaną Polsce część Górnego Śląska, oficjalne włączenie tego terenu do Rzeczypospolitej

Instytut Pamięci Narodowej Oddział w Katowicach

Wykorzystano zbiory:
Narodowego Archiwum Cyfrowego
Głównego Urzędu Statystycznego
Mapy „Teren objęty III powstaniem śląskim” opracowana przez Jacka Maciej

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ
Oddział w Katowicach

Województwo śląskie w II RP (1922–1939)

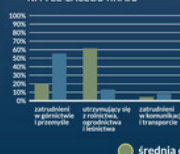
CHARAKTERYSTYKA WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO

- autonomiczny charakter
- utworzone z terenów znajdujących się uprzednio pod panowaniem dwóch państw: Niemiec i Austro-Węgier
- najmniejsze i najsłabsze zaludnione (w 1922 r. w skali kraju było to ok. 1,1% terytorium – 4216 km² i 4,4% ludności – blisko 1,3 mln)
- silnie uprzemysłowione, o najwyższym stopniu koncentracji kapitału
- największe skupisko robotników wielkoprzemysłowych
- drugie pod względem zatrudnienia pracowników umysłowych
- Katowice – drugie po Warszawie skupisko przedstawicieli innych krajów w Polsce (w mieście znajdowało się m.in. 16 konsulatów)

Konwencja niemiecko-polska dotycząca Górnego Śląska

– umowa międzynarodowa podpisana w Genewie 15 maja 1922 r. przez Polskę i Niemcy. Zawarta na okres 15 lat, nie obowiązywała na terenie całego województwa, lecz wyłącznie na jego górnośląskiej części. Gwarantowała ciągłość życia gospodarczego na tym obszarze i nienaruszalność praw nabytych w wcześniejszym okresie, zakazywała wywłaszczania mienia. Oprócz kwestii gospodarczych jej podstawowym zadaniem była ochrona mniejszości narodowych po obu stronach granicy.

STRUKTURA ZAWODOWA MIESZKAŃCÓW WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO NA TŁE CAŁEGO KRAJU

ZAGĘSZCZENIE

MIESZKAŃCY MIAST

● średnia ogólnopolska ● województwo śląskie

DANE NA PODSTAWIE SPISU LUDNOŚCI Z 1931 R.

AUTONOMIA

Statut Organiczny Województwa Śląskiego

– akt prawny nadający województwu śląskiemu autonomię. Uchwalony 15 lipca 1920 r. w czasie walki plebiscytowej. Faktycznie przestał obowiązywać w 1939 r. wraz z przyłączeniem tego terenu do III Rzeszy, formalnie został zniesiony 6 maja 1945 r. przez sformowaną przez komunistów Krajową Radę Narodową.

Autonomia – prawo do samodzielnego rozstrzygania o własnych sprawach, najszersze uprawnienia samorządowe danego terytorium w granicach państwa. Województwo śląskie w ramach autonomii posiadało znaczną swobodę w zakresie decydowania o sprawach wewnętrznych. Jednym z jej przejawów była niezależna formacja porządkowa, wzorowana na Policji Państwowej – Policja Województwa Śląskiego. Poza kompetencjami władz województwa znajdowały się polityka zagraniczna, sprawy wojskowe, cła oraz niektóre wewnętrzne.

AUTONOMIA WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO

Sejm Śląski	Śląska Rada Wojewódzka	Skarb Śląski
• organ ustawodawczy • najważniejsze sprawy, o których mógł stanąć: – ustroj śląskich władz administracyjnych, szkolnictwo, – sprawy wyznaniowe (za wyjątkiem regulowanych konkordatami), – policja i żandarmeria, – przepisy podatkowe	• organ wykonawczy • lokalny odpowiednik Rady Ministrów • składał się z wojewody i dwunastu członków wybranych przez Sejm Śląski	• trafiał do niego ogół podatków i innych danin zbieranych w województwie • był zobowiązany przekazywać część dochodów do Skarbu Państwa – tangenta

KONSTANTY WOLNY 1877-1940

Działacz narodowy na Górnym Śląsku, członek Naczelnej Rady Ludowej, jeden z zastępców Wojciecha Korfańtego w Polskim Komisarzacie Plebiscytowym. Współautor Statutu Organicznego Województwa Śląskiego, pierwszy marszałek Sejmu Śląskiego (funkcję tę pełnił przez trzy kadencje w latach: 1922–1929, 1930 oraz 1930–1935). Inicjator założenia Biblioteki Sejmu Śląskiego (dzisiejsza Biblioteka Śląska).

WOJEWODOWIE ŚLĄSCY

Józef Bymer 1922	Zygmunt Żurawski (do 1922, następnie do 1922)	Antoni Schultis (od 1922, następnie do 1922)	Tadeusz Koncki (do 1922, następnie do 1922)	Mieczysław Bilski 1924–1926	Michał Grażyński 1926–1939

GOSPODARKA

WAŻNIEJSZE INWESTYCJE

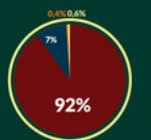
- budownictwo mieszkaniowe oraz publiczne
- rozwój sieci drogowej
- gmach Urzędu Wojewódzkiego i Sejmu Śląskiego
- budynek Biblioteki Śląskiej
- rozgłośnia Polskiego Radia
- lotnisko Katowice–Muchowice
- Muzeum Śląskie
- Instytut Śląski w Katowicach

... bez Górnego Śląska Polska nie może się budować, nie może z niczego tworzyć, nie może zdobyć żelaza i węgla dla uruchomienia zniszczonych przez Niemców warsztatów pracy i stać się państwem silnym, zdrowym, samodzielnym

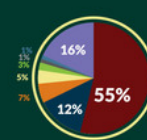
Fragment mowy pła Andrzeja Wierzbickiego, 1921 r.

SPOŁECZEŃSTWO

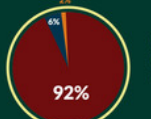
STRUKTURA JĘZYKOWA MIESZKAŃCÓW WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO

STRUKTURA ZAWODOWA

STRUKTURA WYZNANIOWA

DANE NA PODSTAWIE SPISU LUDNOŚCI Z 1931 R.

Instytut Pamięci Narodowej Oddział w Katowicach
Współpraca: Instytut Historii i Kultury, Centrum Cyfrowe, Centrum Kultury i Sztuki

Infografiki Powstania Śląskie. Geneza. Przebieg. Skutki

[Kolorowanka edukacyjna dla dzieci „Pokoloruj historię. Górny Śląsk w czasie powstań śląskich”](#)

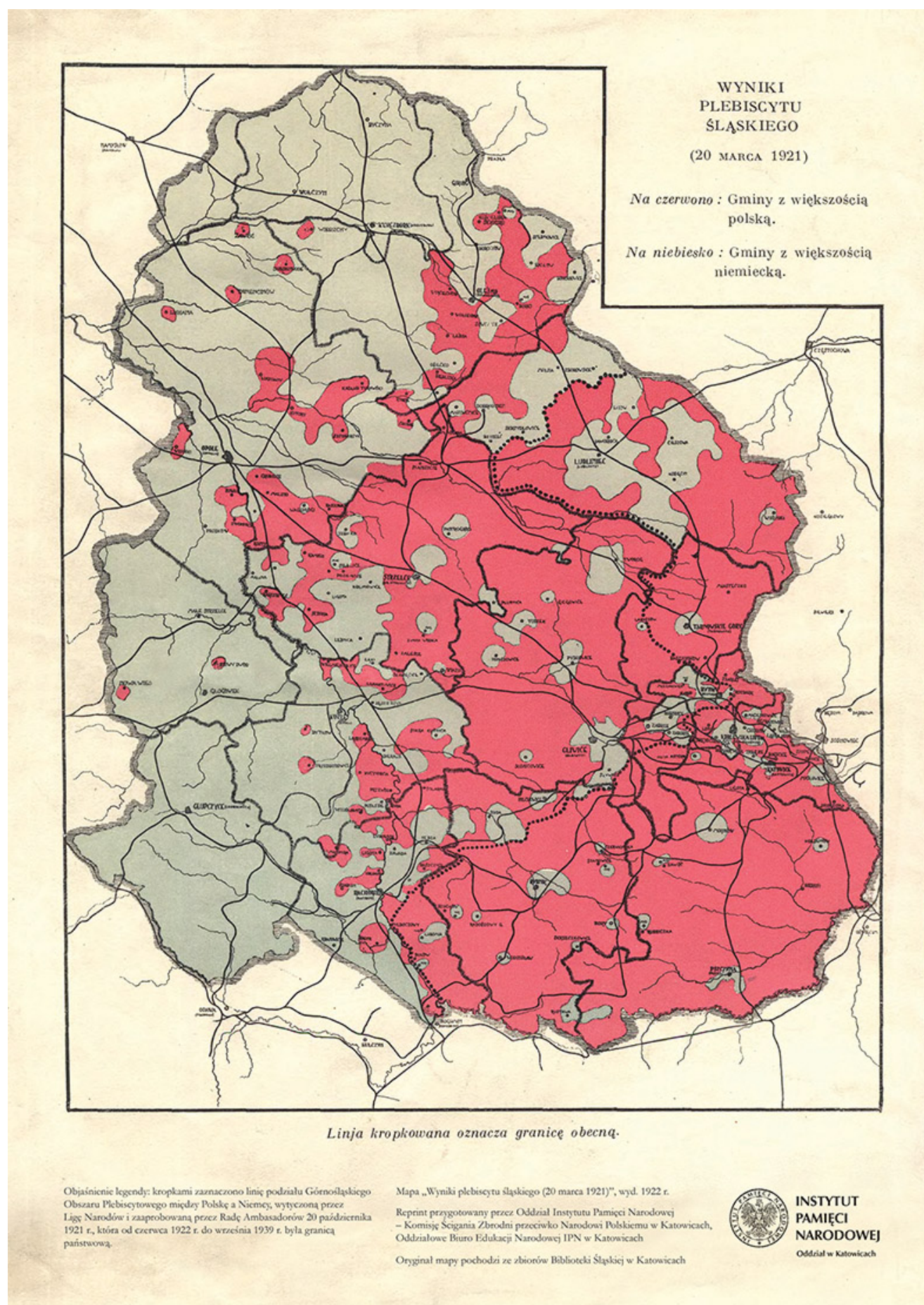
Kolorowanka edukacyjna dla dzieci „Pokoloruj historię. Górny Śląsk w czasie powstań śląskich”

Broszury edukacyjne:

- [Aleksandra Korol-Chudy, Katowice w centrum powstań śląskich i plebiscytu 1919-1922. Przewodnik historyczno-edukacyjny, Katowice 2025](#)
- [Renata Skoczek, Bramy do Polski 1922, Katowice 2022](#)
- [Daniel Szlachta, Ksiądz Jan Brandys, 2022 \(z serii Bohaterowie Niepodległej\)](#)
- [Witold Iwaszkiewicz, Alfons Zgrzebniok, 2021 \(z serii Bohaterowie Niepodległej\)](#)
- [Daniel Szlachta, Józef Rymer, 2021 \(z serii Bohaterowie Niepodległej\)](#)
- [Grzegorz Bębik, Sebastian Rosenbaum, Mirosław Węcki, Wojciech Korfanty, 2020 \(z serii Bohaterowie Niepodległej\)](#)
- [Zdzisław Kościański, Kazimierz Zenkteler „Warwas”, 2019 \(z serii Bohaterowie Niepodległej\)](#)
- [Mirosław Węcki, Powstańcy śląscy, 2019 \(z serii Patroni naszych ulic\)](#)

Dodatki prasowe:

- [Dodatek prasowy IPN oraz „Gościa Niedzielnego” - „Czas odwagi. 100. rocznica I powstania śląskiego - sierpień 1919 r.”](#)
- [Dodatek prasowy „I Powstanie Śląskie 1919 roku”](#)
- [Dodatek prasowy „II Powstanie Śląskie 1920 roku”](#)
- [Dodatek prasowy „Powstaniec” na temat III Powstania Śląskiego](#)
- [Dodatek prasowy w 100. rocznicę III powstania śląskiego](#)
- [Dodatek prasowy do tygodnika „Gość Niedzielny” „Powrót. 100-lecie przyłączenia części Górnego Śląska do Polski”](#)
- [Dodatek prasowy do wydawnictw Polska Press Grupa „Do Polski! 1922 - Przyłączenie części Górnego Śląska do II Rzeczypospolitej”](#)
- [Dodatek prasowy „Wojciech Korfanty \(1873-1939\)”](#)

[Galeria plakatu powstańczego](#)

[„Z myślą o Niepodległej” - kalendarze ścienne na lata 2018-2022 prezentujące wydarzenia z lat 1918-1922](#)

Kalendarz ścienny "Z myślą o Niepodległej"

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Z MYŚLĄ O NIEPODLEGŁEJ

KALENDARZ 2018

Kalendarz ścienny "Z myślą o Niepodległej"

2020

Z myślą o **Niepodległej**

Kalendarz ścienny "Z myślą o Niepodległej"

Z MYŚLĄ O NIEPODLEGŁEJ 2021

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Kalendarz ścienny "Z myślą o Niepodległej"

Z MYŚLĄ O NIEPODLEGŁEJ

2022

Kalendarz ścienny "Z myślą o Niepodległej"

Filmy i audycje:

- [Śląski Pirat - Marzenie o morzu i polskim Śląsku \(o Robertcie Oszku\)](#)
- [Pieśni powstańcze Grzegorz Płonka - Przyszli po wypłata górnik masami oraz Kaj ze mi się podziół](#)
- [„Z myślą o Niepodległej” - audycje w Polskim Radiu Katowice](#) oraz informacje na edukacja.ipn.gov.pl
- [Rozmowa z dr. Mirosławem Węckim, autorem książki oraz materiałów edukacyjnych IPN o Wojciechu Korfantym](#)
- [Rozmowa z dr. Mirosławem Węckim, autorem książki „Kronika czasu przełomu. Górny Śląsk w latach 1919-1926 na fotografiach Stefana Pierzchalskiego”.](#)

[Ponadto zachęcamy do wypożyczania wystaw edukacyjnych przygotowanych przez Oddziały](#)

[Biuro Edukacji Narodowej IPN w Katowicach. Wystawy przygotowywane są do prezentacji wewnętrznej \(system wystawienniczy roll-up\) i zewnętrznej \(panelowy system wystawienniczy\)](#)

- [Rok 1919 na Górnym Śląsku \(wewnętrzna\)](#)
- [Rok 1920 na Górnym Śląsku \(wewnętrzna\)](#)
- [Rok 1921 na Górnym Śląsku \(wewnętrzna\)](#)
- [Bramy do Polski 1922 \(zewnątrza i wewnętrzna\)](#)
- [Powstania śląskie 1919-1921 \(zewnątrza i wewnętrzna\)](#)
- [„Wielkopolanin na Górnym Śląsku - dr Ignacy Nowak \(1887-1966\)” \(zewnątrza\)](#)
- [Wojciech Korfanty \(1896-1938\)](#)
- [Robert Oszek \(wewnętrzna\) - żołnierz Niepodległej \(wewnętrzna\)](#)

[Poprzedni Strona](#)

[Następny Strona](#)